

דביר קדשו

בס"ד ערב סוכות תשפ"ב

הלכות מנהגים והטעמים לסוכה, ד' מינים והלכות החג

(נערך ונכתב בחלקו מתוך הספר "דביר קדשו" מועדים ח"א של הגאון רבי יעקב גולדברג שליט"א)

סדר ערב וליל חג הסוכות

- ❖ לא יאכל בערב החג מחצות ואילך בכדי שיאכל בסוכה לתיאבון, (רמ"א תרל"ט). ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"ז) שהכריע, מתחילת שעה עשירית.
- ❖ התרומת הדשן החמיר גם לענין שלא לישון בצהרי ערב יו"ט מהאי טעמא, כדי שישן טוב יותר בלילה, (לקט יושר סוכה ז'). עיין ריטב"א (בסוכה) שנקט שיש חיוב מצות שינה בסוכה. וכבר אמרו, דזה הביאור במשנה 'הישן בסוכה תחת המיטה לא יצא ידי חובתו' של שינה בסוכה.
- ❖ עדיף להתנות לפני בין השמשות, שלא להקצות את קישוטי הסוכה למצוות. (שו"ע ורמ"א תרל"ח ב' ומשנ"ב שם כ"ד). (נפק"מ להסיר קישוטים כשיורדים גשמים, ושלא יאסרו בטלטול בשבת וביו"ט כשהקשירה או התלייה מותרת להוריד מהלכות שבת).
- ❖ לאגוד הלולב בערב יו"ט, דאיתא בשן"ע (תרנ"א ס"א) שצריך לעשות קשר ע"ג קשר האסור ביו"ט. ועיין בחת"ס (סוכה ל"ו ע"א ד"ה במינו), ובביכורי יעקב (ז-ח),
- ❖ נוהגים להזמין את האושפיזין בכל לילה מלילות החג, וכל אחד לפי מנהגו בסדרם.
- ❖ כתב הטור, שכוונת המצוה בישיבת הסוכה **מעכבת**. לכן צריך לחשוב ולכוון. האחד, לזכור זכר ליציאת מצרים. ועוד, זכר לענני כבוד שהקיף את העם בהליכתם במדבר להגן עלינו מן השרב והשמש". ובדיעבד אם לא כיוון כוונה זו, יצא ידי חובה. וכוונה זו יש לכוון כל שבעת ימי הסוכות כשאוכל או ישן או יושב בסוכה. (עיי"ש בכ"ח). [וזהו משום דקיימ"ל בשו"ע (או"ח סי' ס') דמצוות צריכות כוונה, אמנם בדיעבד מצוה התלויה באכילה יוצא ידי חובתו אף אם לא כיוון, ומובא בהגדה בריסק בשם הגר"ח הלוי שאמר שדוקא במצה בפסח יוצא בלא כוונה שהמצוה היא האכילה אמרינן שכן נהנה ויוצא אף בלא כוונה, אבל בסוכה המצוה היא הישיבה ולא האכילה. כתב במועדים וזמנים שאף שהכוונה אינה מעכבת, אבל הכוונה חיוב דאורייתא ואם לא כיוון ביטל מצוות כוונה. ודעת הביכורי יעקב דאף לא יצא בדיעבד אם לא כיוון].
- ❖ לכוון בברכת שהחיינו של הקידוש, לצאת אף על מצות בניית הסוכה. ועל הישיבה בסוכה.
- ❖ נשים שברכו שהחיינו בהדלקת הנרות, שלא יענו אמן בברכת שהחיינו שבקידוש, ואם ענו לא יחשב להם משום הפסק. והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה ח"ג או"ח ס"ט) כתב, שיענו אמן מלכתחילה.
- ❖ עומדים בשעת הקידוש עד ברכת לישב בסוכה, אף אותם היושבים בקידוש בשאר ימות השנה.

- ❖ נשים שאינן יושבות בסוכה לא יענו אמן על ברכת לישב בסוכה. והגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה כתב שיענו אמן.
- ❖ הגרשז"א היה מכריז לבני הבית, לכוון בברכת לישב בסוכה לצאת אף ידי מצות אכילת כזית פת בסוכה, ולכן הורה שלא להפסיק בדיבור, משעת הקידוש ועד אכילת כזית פת.
- ❖ אוכלים את הכזית הראשון של הפת, וצריך לכוון זכר לענני כבוד, ועדיף שיעור של קצת יותר מכביצה. ראוי לאכול שיעור זה תוך כדי אכילת פרס (לכתחילה 2 דקות, ולכל הפחות 4 דקות). כמו באכילת מצה בליל הסדר. וכתבו הר"ן והריטב"א, דכיון שהכתוב קבעו חובה סגי בכזית פת. אמנם בשלטי גבורים מביא בשם הרי"א, שצריך לאכול אכילת קבע של פת או מיני תרגימא, וכן הבעל המאור בפסחים כתב, שצריך לקבוע סעודה ליל יו"ט ראשון.
- ❖ יש הסוברים החמיר שצריך שיהיה הפת שלו, ולכן אם אוכל אצל אביו שאינו סמוך על שולחנו, ראוי שיקנה לו הכזית. כ"כ במנחת חינוך (שכ"ה-י"א) שבעינין שיהא שלו דומיא דמצה. ולפי"ז ראוי שכשאוכל אצל אביו שיקנה לו הכזית מצה.
- ❖ יאכל את הפת רק משיחשיך והיינו שיהיה ודאי לילה. מובא באגודה ובמהרי"ל ועוד ראשונים שמכיון שלומדים את החיוב מגזירה שוה לחג המצות, לכן צריך להמתין שיהא בלילה כמו בפסח לגבי מצה שבעינין ליל ט"ו. וכן פסק ברמ"א (בס"ג) שלא יאכל עד שיהא ודאי לילה. ומ"מ כתב הביכורי יעקב שאם לא אכל עד חצות חייב לאכול הכזית אף לאחר חצות.
- ❖ כתב במטה אפרים שלכתחילה נכון להתאחר בתפילת הערבית בשביל ההמון שאינן יודעים שההאכילה צריכה דוקא לילה. ומי שמקפיד על זמן ר"ת לגבי מצוות דאורייתא יראה לשים על לבו לחזור ולאכול כזית אחר שיהא לילה אף לשיטת ר"ת. אם אכל בין השמשות כתב הפרמ"ג וכ"פ במשנה ברורה (ס"ק כ"ה) שזהו ספק דאורייתא לחומרא, ולכן צריך לחזור ולאכול כזית בלילה בלי ברכה.
- ❖ עדיף גם שתהא הפת בלא כל טיבול. והוא עפי"ד הפמ"ג (בסי' תרל"ט) שכתב שלחם הנילוש במי פירות אין יוצאין יד"ח דומיא דמצה, וכ"כ בשו"ת יד אליהו לר"א רוגלר (סכ"ג) עיי"ש. אמנם עיין בצל"ח בפרק ערבי פסחים שכתב שמותר לאכול הפת של הכזית ולטבול זאת. ובשם הגר"ח מבריסק זצ"ל הביאו, שלא יטבול הכזית בדבש, כדי שלא לבטל טעם הפת. והגר"מ שטרנבוך הוסיף, שלא יאכל חלה מתוקה מהאי טעמא, (מועדים וזמנים א' פ"ו).
- ❖ המטה אפרים (תרכ"ה נ"ב) כתב, ומצוה מן המובחר ללעוס ולבלוע בשעת המוציא את כל הכזית ביחד, דומיא דאכילת מצה.
- ❖ ומהגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך אמונה בבה"ל מתרומות ה"ב ד"ה כהני), להוציא המעשר ראשון והעני מהפת דומיא דמצה.
- ❖ להקפיד שלא להשאיר כלים מלוכלכים בסוכה.
- ❖ לשמור פינו מכל דיבור של איסור בפרט בסוכה, וכבר כתבו והזהירו ע"ז רבות.
- ❖ השינה בסוכה הינה חיוב גמור כאכילה וכשתייה, ואף יש בזה חומרא מאכילה, שאכילה ארעית מותרת חוץ לסוכה, ואילו שינה ארעית, אסורה חוץ לסוכה.

- ❖ הישן בביתו מפני הגשמים, ופסקו הגשמים, יכול לישון בביתו, ואם חזר לסוכה, מקבל שכר על כך.
- ❖ מצות שמחה בחג מצוה חשובה ביותר אולם קשה היא עד מאד, ויש להשתדל מאד בקיומה.
- ❖ בחוה"מ אין חובה בפת, ולהגר"א יתכן שיש מצווה לאכול פת כל יום. האוכל בשר, דגים וגבינה בקביעות, אל יאכלם אלא בסוכה, אך בלא ברכה על הישיבה בסוכה (סי' תרל"ט מ"ב ס"ק ט"ו). (אמנם יש ענין לאכול פת מדין חוה"מ, כדאיתא בסימן תקכ"ט ס"ק א').
- ❖ שתיית משקאות, ואפילו מים, אם נעשית במהלך הסעודה, אסורה חוץ לסוכה (סי' תרל"ט שעה"צ ס"ק כ"ט). אכילת פירות מותרת מחוץ לסוכה, והמחמיר הרי זה משובח. ואף תלמיד חכם רשאי להקל בזה, (שו"ע שם ב' וביאור"ל).

דיני הסוכה

הדפנות

- א. יש להציב קודם את הדפנות ורק אח"כ להניח הסכך. לכתחילה צריך שתהיינה הדפנות שלמות, ועדיף להניח שלוש שלמות מארבע שאינן שלמות. ב. אין לעשות דפנות הסוכה מבד ויריעה המתנדנדים ברוח, אלא יתקין קנים בגובה י' טפחים מסביב לג' הדפנות, כאשר המרחק ביניהם פחות מג' טפחים, כך שאפילו אם יתנתקו היריעות, ימשו הקנים הללו בתורת דפנות. ויכול למתוח חבלים במקום הקנים, ובלבד שהחבלים לא ינועו ברוח מצויה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). מחיצה רביעית יכול לעשותה מיריעות.
- ב. ביריעות עדיף שלא יתנדנדו ברוח אפילו במעט. ולחזו"א אפשר עד ג' טפחים.

הסכך

- א. התקינו גגון מעל הסכך או מתחתיו, ועי"ז הפך לחדר שימושי של קבע, לא די בהסרת הגגון והגבהתו, אלא צריך להגביה כל הסכך ולהניחו מחדש. ב. ראוי לכתחילה שלא יניחו את הסכך אישה או קטן, אלא גדול שחייב בסוכה, ולדפנות הכל כשרים.

מעמיד

- א. אין להניח את הסכך ע"ג כלונסאות מתכת ולא לקבעו במסמרי מתכת, כי לכתחילה אין להעמיד הסכך אלא ע"י דבר שמסכים בו (תרכ"ט ס"ק כ"ב). גם חלקי מתכת המובלעים בתוך הקיר, אם גלויים הם, אין להשעין עליהם את הסכך (חזו"א קמ"ג ב'). ב. לדעת ה"משנה ברורה", 'מעמיד של מעמיד' כשר. היינו, שאם הניחו כלונסאות מתכת ע"ג הדפנות, ומעליהן קורות עץ וקורות אלה מחזיקות את הסכך, הרי זה כשר. לדעת החזו"א אין לעשות כן, כיון ש'מעמיד דמעמיד' דינו כ'מעמיד'. לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כאשר מניחים את קורות העץ בדיוק מעל כלונסאות המתכת, כך שאם יינטלו העצים יישען הסכך על המתכת, באופן זה פסול גם לפי דעת ה"משנה ברורה".

המזוזה בסוכה

סוכה פטורה ממזוזה, דזו דירת ארעי. מי שהמזוזה אצלו קבועה בימין הפתח מהחדר אל המרפסת הסגורה, ובסוכות מקים הסוכה באותה מרפסת, אינו צריך להסיר המזוזה ממקומה הרגיל (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

פסולי סכך

א. אסור לסכך בקרשים הרחבים 4 טפחים, וזאת גם כאשר הניחם על צידם. ובמקום שנוהגים לעשות תקרות עץ דקורטיביות העשויות קורות צרות יותר (שרוחבן כ- 12 ס"מ), אסור לסכך בקורות ברוחב זה. ונהגו שלא לסכך כלל בקורות משופות ומהוקצעות, שמא יעמידן זו לזו עד שימנעו את חדירת הגשם (מ"ב סי' תרכ"ט ס"ק מ"ו, מ"ט).

ב. רק "גידולי קרקע" כשרים לסיכוך, ועל כן חבלים העשויים מגידולי קרקע, כגון העשויים פשתן, פסולים לסיכוך ולקשור בהם הסכך, משום שהשתנתה צורתם הטבעית ואינם נראים כגידולי קרקע (שם ס"ק י"ג).

ג. אין לסכך בענפים שהעלים נושרים תמיד, דחוששים שמהנשירה ינטוש הסוכה. והנושרים מהרוח אין לחשוש. כמו"כ כדאי לבדוק הסכך מתולעים ולרסס קודם החג.

ד. יש מחמירים שכשיש מעל הסוכה סורגים (גם בגובה רב), אין ראוי לשבת תחתיה, דמצטרפים מדין 'לבוד'. ויוכל לתקן הדבר ע"י שיניח ענפי סכך בחלל שבין הסורגים (תרכ"ו סק"ז).

ה. אין לתלות נוי סוכה בסוכה אלא תוך ד' טפחים לסכך, ולכך ראוי לא לתלות בגג הסוכה קישוטים כגון שרשראות פירות וכדומה, אלא אם הם קרובים לסכך פחות מד' טפחים (לא יותר מ- 31 ס"מ). אבל מנורות עדיף להרחיק מהסכך, מחשש דליקה (תרכ"ז ד' ומ"ב ס"ק ט"ו). בשעה שיורדים גשמים, מצוה להוריד הקישוטים מהסוכה כדי שלא יתקלקלו, אך כל זה בחול המועד. אבל בשבת ויום טוב, אסור לגעת בקישוטים כלל, הואיל והם מוקצים, אא"כ הקשה בערב יו"ט כמש"כ לעיל.

ו. אם יש בסוכה מקום אחד נוסף מלבד מקומו של בעל הבית, ויש לבעל הבית בן קטן ואורח גדול, הבן קודם, דחיוב 'חינוך' קודם לחיוב 'ערבות' (הגרי"ש אלישיב זצ"ל. במועדים לישראל סמ"ב, וכתב שם שיכתן שבנו קטן קודם לבנו גדול).

ז. יכולים כמה ילדים לישון על מיטת קומות, אם אין בין מיטה למיטה עשרה טפחים, וכן מהארץ לקומה ראשונה, (שבט הלוי ח"ז סי' ל"ט). ואם השולחן פחות מעשרה טפחים, מותר לישון תחתיו (ספר הסוכה עמ' ש"ס). וכשגובה השולחן יותר מ' טפחים ומכניס רגליו תחת השולחן, הגם שיוצא יד"ח כיון שראשו ורובו בסוכה, אולם עדיף שיהיה כולו בסוכה, (הגרי"ש א' והגרשו"א).

הדלקת הנרות

אישה המדליקה נרות לחג, תעשה זאת בסוכה. ואם קשה הדבר, או שישנה סכנה להדליק בסוכה, תדליק מאחורי חלון הנשקף אל הסוכה, כדי שיוסיפו אור ושמחה ליושבים בסוכה. וכשהסוכה רחוקה מהבית, יניחם במקום שמכינים שם צרכי הסעודה.

ישנם שבעה טעמים מפני מה חג הסוכות זמנו בט"ו בתשרי.

א. הרמב"ן עה"ת (ויקרא כ"ג מ"ג) כתב, מפני שנצטוו בתחילת ימי הגשמים לעשות זכר ליציאת מצרים. כמו בתחילת ימי הקיץ שעושים פסח. וכן הוא באליהו רבה (או"ח תרכ"ה) שהוסיף, כי כל ראשית להקב"ה.

ב. עוד כתב הרמב"ן עה"ת שם, דלר"ע שסוכות ממש היו, ממילא עשו אז סוכות להגן עליהם מהקור, וזכר לזה עושים סוכות. וכ"כ האבן עזרא שם.

ג. הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק מ"ג) כתב, שזהו זמן מנוחה ופנאי מן העסקים הכרחיים, ולכן אפשר לסבול ישיבת הסוכה בזמן הזה, לכך תיקנו מצוה זו בזמן זה.

ד. הרשב"ם עה"ת (ויקרא כ"ג מ"ג) ביאר, דזהו זמן של התנשאות ומחשבה של כוחי ועוצם ידי וכו', כי הרי זה חג האסיף, לכן יוצא לסוכה שהיא דירת ארעי, ומראה ומשעבר בכך את ליבו לאבינו שבשמים.

ה. בילקוט שמעוני (פרשת אמור תרנ"ג) איתא, אחרי ראש השנה ויום הכפורים שנכתבנו ונחתמנו, ואולי נתחייבנו בגלות, ובזה שיוצאים מהבית לסוכה נחשב לנו כמי שיצאנו לגלות, ומכפר לנו הקב"ה בזה.

ו. הטור (סימן תרכ"ה ס"א) כתב, שבכך מראים את עבודתינו להקב"ה, שבכך ניכר שיוצאים לסוכה אף בימות הגשמים שאין דרך בכך, ורק משום מצוה עבדינן הכי.

ז. הגר"א (שיר השירים א' ד') ביאר ועשה חשבון, שאז חזרו ענני כבוד לאחר חטא העגל. והסוכה היא זכר לאותם העננים.

דיני מצטער בסוכה

- ❖ לא לעשות הסוכה במקום שמצטער שם ומעכב, (כדאיתא בשו"ע רמ"א תר"מ ס"ד).
- ❖ כל מצוות התורה חייב אדם לקיימן גם אם יש לו צער מכך, אך מצות סוכה שונה היא, ומי שמצטער בהיותו בסוכה, פטור. ו'צער' נחשב מי שאינו יכול לישון מחמת רעש, ריח, זבובים, יתושים, או שיש שרב, ובסוכה חם יותר מהבית, וכן אם דולק אור בסוכה ואינו יכול לכבותו בשבת ויו"ט, ואינו נרדם בגלל זה נחשב 'מצטער'. גם המצטער מחמת הקור פטור מהסוכה. אך מי שיושב בכל זאת בסוכה בשעת הקור, יזהר ללבוש בגדים חמים, כדי שלא יהיה בגדר 'מצטער' ויהיה חשש ברכה לבטלה.
- ❖ אין המצטער פטור אלא אם בצאתו מסוכה ינצל מהצער. אך אם לא, חייב בסוכה אע"פ שמצטער.
- ❖ המצטער בסוכה, כשכבה החשמל בסוכה, ואי אפשר להביא אש ממקום אחר, ובבית יש לו אור, נחשב 'מצטער', ופטור מסוכה. ואם יכול ללכת לסוכת חברו שבה יש אור, אין לו לאכול בבית, אלא ילך לסוכת חברו. אך אם זו טרחה, כגון שיש לו ילדים קטנים או שאינו חש בנוח לאכול אצל חברו, יכול לאכול בביתו. אך בלילה הראשון, אם עדיין לא אכל 'כזית' ראשון, ילך לסוכת חברו ויאכל 'כזית'. אך מכיוון ש'מצטער' לא יברך שם "לישב בסוכה".

- ❖ האם היושב בסוכה כשמצטער עובר ב"בל תוסיף"? כתב בקובץ שיעורים, מאחר שהיושב בסוכה כשיורד גשם אינו נחשב למעשה מצוה כלל, אין זה "בל תוסיף". ורק כשהמעשה הוא מעשה מצוה אזי נחשב ל"בל תוסיף". ולכן אשה שמניחה תפילין, אינה עוברת ב"בל תוסיף" (לשיטת הרי"א פ"ד דר"ה), דהוי כאיש שמניח תפילין ברגלו (קוב"ש ב"ב אות נ"ד). וכעין סברא זו מוטו משמיה דמרן הגרי"ז זצ"ל, לענין אמירת קטורת ומחסר שלא נחשב חיסר בקטורת, כי בכה"ג לאו קטורת היא.
- ❖ הנוסע ברכב נסיעה ארוכה והתעייף, אינו צריך לדחוק עצמו לא להירדם, שדינו כהולכי דרכים הפטורים מן הסוכה.
- ❖ קטן שאין צריך לאמו (כבן חמש או שש) - חייב בסוכה (שו"ע תר"מ ב'), ואסור להאכיל אותו בידיים חוץ לסוכה (מ"ב שם), ואביו אף חייב למנוע אותו מלאכול חוץ לסוכה (שעה"צ שם ס"ק ח').

מדוע פטרה התורה מצטער רק במצוות סוכה?

- ❖ נפסק בשו"ע (ס' תר"מ, ד') 'מצטער פטור מהסוכה'. הנה ידוע מה שהאריכו הפוסקים דרך במצות סוכה יש ההלכה דמצטער פטור מסוכה, ומלבד ממצות סוכה, אין עוד מצוה דאורייתא שיש פטור של 'מצטער', ומדוע?
- ❖ ישנם כמה תירוצים ע"פ מה שכתבו הראשונים בתוס' (סוכה כ"ו ע"א), וב'מאירי' שם, בטעם הדבר דמצטער פטור מהסוכה, משום דענין המצוה 'תשבו כעין תדורו', וכשמצטער אינו 'כעין תדורו', שאין אדם דר בדירה של צער, ואין ענין המצווה בכך. א"כ אין פטור מיוחד של 'מצטער' אלא כל דבר שלא דומה ל'כעין תדורו' אין חיוב, לפי הנ"ל אתי שפיר.
- ❖ טעם נוסף מובא בראשונים, מהא דכתוב בסוכה "האזרח" למדנו שלא יתחייב בסוכה אלא מי שהוא כאזרח רענן, פרט להולכי דרכים, שומרי פירות ומצטער (ריטב"א סוכה כ"ח ע"ב בשם הרמב"ן). דיש אומרים דכמו בתפילין מצטער פטור משום היסח הדעת, שאינו יכול לכוון היטב, והמצוה הוא "למען תהיה תורת ה' בפין", כן בסוכה, כיון דכתיב "למען ידעו דורותיכם". הרי בענין כוונה, וכשמצטער אינו יכול לכוון היטב, ולכן פטור (חידושי הרי"מ על סוכות).
- ❖ ויש אומרים דכיון דסוכה מרמזת לענני כבוד, ע"כ 'מצטער' פטור, שלא יהיה ח"ו כמרמז שהיינו יושבים בענני כבוד בצער (חתם סופר בדרוש כ"א).

ממעלות הסוכה

- ❖ ה"כף החיים" (תרכ"ה ח) מביא מהזוהר (תיקון ע'. דף קל"ב), מי שעושה לעצמו סוכה, הקב"ה מסכך עליו בעוה"ב, ומגן עליו מכל מלאכי חבלה כשיוצא מהעוה"ז והולך לאותו עולם.
- ❖ כתב רבי חיים פלאג'י בחשיבות נתינת צדקה לצרכי החג והכנסת עניים לסוכה, שהם חלק מז' אושפיזין קדישין.
- ❖ דייקו האחרונים מדברי הזוהר, שצריך אדם להזמין בפיו את האושפיזין, ואם לא יזמינם בפיו אזי אינם באים לסוכתו, אפילו שהוא צדיק גמור. ולכן יזמין אותם ויקרא לכל אחד בשמו. והחיד"א (מורה באצבע ס"ט אות רפ"ט) הוסיף, שצריך להכין כיסא עם מעיל מפואר על

גבו לזכר ז' אושפיזין עילאין קדישין, מעין שעושין ביום המילה כיסא לאליהו הנביא, דכתוב בזוהר (פ' לך לך דף צ"ג ע"א), דאי לא מתקנין לו כיסא (ביום המילה), לא בא. וכ"כ ב'מועד לכל חי' (ס"כ אות ט'), שצריך להניח ידיו על הכיסא, ולומר 'זה הכסא של ז' אושפיזין עילאין והלילה יהיה אושפיזא של...!'.
❖

❖ וב"כף החיים" (אות ו') מובא בשם הש"ך (עה"ת פ' אמור), שלא יכניס לסוכה גוי, שהסוכה נקראת 'צילא דמהימנותא' (בצל האמונה), ולעכו"ם אין מהימנותא (אין אמונה), ואז בורחת הקדושה, וז' הצדיקים מקללים קללות נמרצות (ולפי"ז כשיש 'עובדים זרים' יש לזהר).
❖

❖ וב'מטה אפרים' (סי' תרכ"ה אלף למטה ס"ק ס"ה) כתב, טוב לדרוש בכל יום מעניין האושפיזין של אותו היום, ביום א' בעניין אברהם, וכן בשאר ימי החג.
❖

❖ כתב ה'אבודרהם', בכל רגע ורגע ששואה בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי, עובר על מצוות עשה מהתורה, זולת הלימוד, כשהוא בעיון רב, והתפילה, שהתירו רבותינו (סוכה כ"ח ע"ב) חוץ לסוכה. וע"ז ידוע כל הדוים לבקרים תפקדנו, לרגעים תבחננו, כמה רגעים בחג מטייל אדם חוץ לסוכה, ועובר בכל רגע על מצוות עשה.
❖

❖ מצות סוכה מצוה גדולה וחשובה עד מאד, וע"כ ראוי שלא לדבר בה כי אם דברי קדושה ודברי תורה. ויזהר שלא לדבר דברים אסורים כדברים בטלים, לשה"ר ורכילות, ויזהר שלא לכעוס בה, דזה בזיון לסוכה ולקדושתה, וישיב בה בדרך ארץ, כפי שיושב בפלטין המלך ("אלף המגן" ס' תרכ"ו כ"ג). עוד כתב (שם בס"ק כ"א) דביאת אליהו תהיה בסוכות.
❖

❖ העושה מצוות סוכה כתיקונה, מובטח לו **שלא תבוא מריבה לביתו כל השנה** (כף החיים אות תרכ"ו).
❖

❖ מצות סוכה היא **מגן ביום רעה**, שנאמר (תהילים כ"ז) "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהליו" (הגר"א).
❖

❖ כתב ה'מטה אפרים' (תרכ"ו), מהסוכה נמשכת לאדם רפואה לכל רמ"ח איבריו.
❖

❖ כתב ה'שפת אמת' (סוכה תרל"ד), מצות הסוכה נותנת תוספת הארת קדושה לדירתו של האדם לכל השנה.
❖

❖ כתב הגר"א (ליקוטים תהילים כ"ז-ט'), חג הסוכות - חג האסיף, בו נידונין על המים, הוא זמן השפעות גשמיות ופרנסה **לכל השנה**.
❖

❖ כתב ה'מכתב מאליהו' (ח"ד), שבעת ימי חג הסוכות **משפיעים לטובה על כל השנה הבעל"ט**.
❖

❖ כתב ה'שפת אמת' (עה"ת עניני סוכות), "למען ידעו דורותיכם" - "בחג הסוכות מחלקים דעת לכל אחד מבנ"י".
❖

❖ כתב רבי חיים פלאג' בספרו "מועד לכל חי", מצות סוכה מגנה לחיות הנפש, וסגולה לחיים ארוכים.
❖

❖ בפסיקתא דר"כ איתא, כל המקיים מצות סוכה בעוה"ז, הקב"ה מסך עליו מהמזיקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר "באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה". ואיתא עוד שם, שהקב"ה מסך עליו מהמזיקין לעתיד לבוא. וכ"ה בתיקוני זוהר (דף קל"ב).
❖

❖ ובפסיקתא איתא עוד, אני נותן לו חלק לעתיד לבוא, שלא יהא העוף יכול להסתכל בו, והקב"ה מושיבו בסוכתו של לווייתן. ובזוהר פר' תצוה כתב, סגולה היא להגן על האדם

בעת צרתו. ובפיוט ליום ב' של סוכות איתא, כי המקיים מצות סוכה יחשב לו כשומר כל התורה. ובפיוט לשבת חוה"מ איתא 'גילה שכרה ממרומים והנחילם ש"י עולמים בסוכות תשבו שבעת ימים'.

- ❖ וב'יפה ללב' כתב, ע"י מצות סוכה זוכה לישב בא"י.
- ❖ וב'שם משמואל' (ס"פ אמור) כתב, שע"י מצות סוכה זוכה לבנים. וב'מעם לועז' הוסיף, שגורם לשכינה שתשרה בארץ, ובכח המצווה שעושה יש בכח הצדיק לבטל הגזירה, ואין מפשרים לו משמים אלא בשורות טובות, ויארץ ימים, ומגנה עליו להצילו מכל רע.
- ❖ וב'שפת אמת' (עניני סוכות תר"מ בד"ה בענין לולב) כתב, שע"י מצות סוכה זוכה להבין התורה. וביאר בנאמר "למען ידעו דורותיכם" דחג הסוכות נותן דעה כפי מדרגותיו של כל אחד. ובמקום אחר כתב דזהו הביאור במשנה 'בחג נידונים על המים' ואין מים אלא תורה.
- ❖ וב'תפארת שלמה' וב'אמרי חיים' (ליקוטים) כתבו, בכח מצות הסוכה להמשיך שפע פרנסה.
- ❖ וב'עטרת ישועה' כתב, ע"י מצות הסוכה מבטל צער גידול בנים, ועוד הוסיף, שהמצוה ממשיכה רפואה.

מהלכות ד' המינים

- ❖ יאחזו את ג' המינים המאוגדים בידו הימנית, והאתרוג בשמאלית. אם אחזם ביד אחת או שהחליף, ייטול שוב בלא ברכה. איטר, לדעת ה"בית יוסף" ינהג ככל אדם. לדעת הרמ"א, יעשה הפוך (תרנ"א ג' ס"ק ט"ו י"ט).
- ❖ טרם נטילת הלולב תסיר האשה הטבעות מידיה, משום חציצה.
- ❖ אין לקנות ד' מינים בהקפה, כשהשיק נכתב לתאריך שלאחר החג, דכל שלא נתן המעות, הוא קנין רק מדרבנן, ובד' מינים צריך שיהיה "לכם" מהתורה. אמנם יש לדון בענין דקונה בקנין חצר ועיין בשע"ת (תרנ"ח ס"ק ה' שהביא מהמחנ"א).
- ❖ **האתרוג:** מותר להריח בו כבשמים ויש להמנע כדאיתא (שו"ע תרנ"ג ס"א ועיי"ש בשעה"צ), והדסים, אסור להריח. וכן בשבת אתרוג אינו מוקצה להרחח, ולענין ברכה, עיין מ"ב (תרנ"ג ס"ק ג') דמביא מחלוקת האם לברך עליו, ומתי.
- ❖ **אגידת הלולב: א.** יש לאגוד הלולב עם ההדסים והערבות שני קשרים זה על גבי זה, או ע"י קשר וכריכה, וגם מועיל ע"י כריכה ותחיבה אם לא הספיק עד יו"ט (שו"ע תרנ"א). **ב.** נוהגים לעשות בלולב ג' קשרים, ואפשר שיהיו ע"י כריכה ותחיבה, ולדעת הט"ז די בקשר האיגוד וב' קשרים נוספים. **ג.** הטפח העליון בשדרת הלולב יהיה ללא קשר.
- ❖ **בזיון בתשמישי קדושה:** לאחר קיום מצוות ד' המינים לא ישליכם לאשפה או למקום שידרכו עליהם, וכן אין לנהוג בזיון בהושענות ובסכך. והרמ"א (תרס"ד ח-ט) כתב, נהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות, כדי לעשות בהן מצוות. נרתיק הלולב והאתרוג אין ראוי להשליכו לאשפה או כל דרך בזיון ("נתיבות ההלכה" - מרבי חיים קנייבסקי שליט"א). ומטו עובדא שראה החתם סופר תלמיד שדרך לאחר חג הסוכות על הסכך וזרקו מהשיבה, ונימק מעשיו מכיון שאין לו רגש רוחני.
- ❖ **כמה מעות צריך להוציא עבור קניית ד' מינים?** - מי שאין לו אתרוג או שאר מצות עשה, אין צריך לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו 'המזבז אל יבזבז יותר מחומש, אפילו מצוה עוברת'.

ודווקא מצות עשה, אבל 'לא תעשה' ייתן כל ממונו קודם שיעבור (רמ"א ס' תרנ"ו א'). הנה הלכה זו מקורה בגמ' (ב"ק דף ט' ע"ב) אמר רב זירא אמר רב הונא, בהידור מצוה עד שליש במצוה. וכתבו שם תוס' דמשמע דאינו מחויב לבזבז שליש ביתו על קיום מצות עשה, וכדאיתא בגמ' (כתובות דף נ') 'המבזבז אל יבזבז יותר מחומש'. והגמ' (סוכה מ"א ע"ב) מדגישה בשבחו של רבן גמליאל שקנה אתרוג באלף זוז. וכן פסק ה'חיי אדם' (כלל כ"א סי"ג) דלקיים מצות עשה מחוייב לפזר חומש מנכסיו. ויש לדעת מה התפעלו מרבן גמליאל שהוציא 1,000 זוז לקניית האתרוג, זה וודאי לא היה חומש מנכסיו, כי כידוע היה עשיר גדול? והב"ח (ס' תרנ"ו) כתב, דע"כ היה יותר מחומש, דאל"כ, לא היה חידוש במעשי ר"ג, כיון שכל אדם מחויב לעשות כן. ובבאוה"ל (תרנ"ו) כתב, דאם המחיר מופקע יותר משוויו אינו חייב להוציא וזהו הרבוותא דר"ג, עיי"ש.

חייב השמחה בחג

- ❖ כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט הי"ז), "ושמונת ימי החג וכו', חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובניו בניו, וכל הנלווים עליו, שנאמר "ושמחת בחגך". והקשה רבי יעקב קמינצקי זצ"ל, מה שכתב 'ובני בניו', לא ידעתי מהיכן המציא זה, דמסתמא בני הבנים אביהן הוא דמשמח, ואם מדובר שמת אביהם, דאפשר דהסבא מחוייב לשמחם דבני בנים הרי הן כבנים, אבל אין זו דרכו של הרמב"ם להביא דברים שלא נזכרו בגמ'. ולבי אומר דיש טעות סופר, וצריך לומר, הוא ובניו ואשתו ובניו ביתו (אמת ליעקב) (כך היא הגירסא ברמב"ם הוצאת פרנקל). ואולי היה אפשר לומר כשמשמח את בני בניו משמח את בניו, (כמו שכתב הגרע"א מהלכות חן, לגבי חייב לכבד את זקנו).
- ❖ "ושמחת בחגך" ומהגר"א מוילנא הביאו שאמר, כי המצוה הקשה ביותר היא מצות שמחת החג, דמוטל על האדם להיות שמח וטוב לב כל ימי החג, לרבות הימים והלילות, ללא הפסק אף לרגע. ולא עוד, אלא שאסור שיעלה בדעתו שום מחשבה והרהור של דאגה בכל עניין שבעולם, ולא יתערב שום צער ויגון בשמחת החג. וחובה זו היא שמונה ימים רצופים, 192 שעות, 11,520 דקות! אכן מצוה קשה היא מאוד.
- ❖ וה'חינוך' מוסיף, מי שאינו משמח עצמו ובניו ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל, ביטל עשה זה.
- ❖ ומובא בספרים הקדו', אדם שיש לו ענין של צער, והוא מסיח דעתו ממנו כדי שלא לחשוב עליו ביו"ט ובחול"מ משום מצות הרגל, ומכוון את דעתו לשמחה, כפי שציווהו קונו לשמוח ברגל, אזי מידה כנגד מידה זוכה ומסייעין לו מן השמים להסיר ולבטל ממנו ענין הצער לגמרי, דכיון דהסית דעתו ברגל לשמוח ברגל, גם השי"ת מסיר ממנו הצער וסיבתו.
- ❖ הגאון הרב ז"ר בענגיס זצ"ל היה אומר, כלשהו חמץ בפסח איסורו מדרבנן, ומאידך כלשהו עצבות וכעס ביו"ט, הוא מדאורייתא!
- ❖ ובפלא יועץ (ע' סוכה) כתב בשם גורי האר"י, וציוונו לשמוח שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, דמי ששמח וטוב לב ולא יצטער בחג הקדוש הזה, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהא לעולם שמח.

❖ מצות שמחה בחול המועד, הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ו הי"ז) כולל את מצות "ושמחת בחגך" גם על ימי חול המועד, ושווים הם ימי חוה"מ לימי החג עצמם לעניין מצות השמחה. וכן כתב ה"משנה ברורה" (סי' תקכ"ט ס"ק ט"ז), שלעניין שמחה, גם חוה"מ בכלל מועד הוא.

❖ איך מקיים מצוות השמחה? לדעת הרמב"ם הוא באכילת בשר ושתיית יין, וב'ביאור הלכה' (סי' תקכ"ט) הביא בשם הב"ח, שיש מצוה באכילת בשר, והוא בשר בהמה (ויש אומרים שאפשר גם בעופות). ולעניין שתיית מיץ ענבים, לדעת כמה פוסקים לא יוצאים בו במצות שמחת יו"ט. ואת הנשים בבגדי צבעונים.

❖ וכיצד משמחים את הקטנים? כתב הרמב"ם, "הקטנים, נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות". ותמה ה"בית יוסף", אמנם אמרו על רבי עקיבא שהיה מחלק בלילי פסחים קליות ואגוזים לתינוקות, אבל שם הטעם כדי שלא יישנו וישאלו? וכתב הב"ח לתרץ, דהיא גופא מה שכתב שם שנותן להם קליות ואגוזים כדי שלא יישנו וישאלו, אינו אלא דלפי שהם שמחים ומשתעשעים בקליות ואגוזים, ולכך הם נעורים. וא"כ משמע דבהא מילתא יש לשמח לתינוקות ביו"ט.

מהות החג – שמחה וריקוד

נאמר "וחגתם חג לה' שבעת ימים", (במדבר כ"ט י"ב), יש להעיר, דבכל חג שנאמר שם בפרשה, מובא ענינו של החג ודיני עשייתו, כגון בפסח נאמר (פרק כ"ח פסוק י"ז), "חג שבעת ימים מצות יאכל", וכן לגבי ראש השנה נאמר (פרק כ"ט פסוק א), "יום תרועה יהיה לכם", וכן ביום הכיפורים נאמר (שם פסוק ז) "ועניתם את נפשותיכם". וא"כ קשה, מפני מה לא נאמר נמי לגבי חג הסוכות כשקוראים לחג בשמו, את מצות החג שישבו בסוכות שבעת ימים?

וכבר עמד בזה המשך חכמה, וכתב לתרץ שני תירוצים. האחד, כיון שצריכים הכל לעלות לרגל. והרי מבואר בסוכה (כ"ה ע"א) דיש דין שהולכי דרכים פטורים מן הסוכה, או מדין הולכי דרכים, או מהטעם שהם בגדר של מצטערים הפטורים. אשר ע"כ דין לעלות לרגל ודין סוכה הם תרתי דסתרי, משו"ה לא כתבה וכרכה התורה יחד את שם חג הסוכות עם דין הסוכה.

עוד תירץ שם, כיון דשמיני עצרת הוא חלק מחג הסוכות, ואז אינו חייב בסוכה, ממילא לא נאמר ציווי שלא תקף בכל החג כולו כמו בשאר החגים כגון מצה בכל הפסח, או שופר בכל ראש השנה, ועינוי בכל יוה"כ, לפיכך לא נאמר מצות סוכה.

עוד נראה לומר באופן אחר, ולהקדים מה שכתב התוס' יו"ט במתני' ראש השנה (פרק א' משנה ב'), דתנן 'בחג נדונים על המים', וכתב שם לבאר מדוע קוראים לחג הסוכות חג גרידא, בלא תוספת של שם החג כמו בשאר הרגלים, כגון חג המצות או חג השבועות. וביאר, דמשמעות המילה 'חג' היא עיגול וריקוד, דהיינו דבר המורה על שמחה יתירה ופעולה חיצונית של עיגול ומעגל.

ומקור דבריו מגמ' חגיגה (י' ע"ב), דאיתא התם ממאי דהאי וחגותם אותו חג לה' זביחה דלמא חוגו חגא קאמר רחמנא. וברש"י שם כתב, חוגו חגא לשון שמחה. ואילו התוס' שם כתבו, יש מפרשים לשון מחולות כמו יחוגו וינועו כשיכור, עיי"ש.

וכתב רב האי גאון דכיון שנאמר לגבי סוכות "חג", משמעותו שמורה בזה את ענין השמחה יתירה כגון רקוד וכיוצ"ב, ומשו"ה נתקן בחג הסוכות שמחת בית השואבה וכו'. ועיין בדברי הנצי"ב בפירושו העמק דבר שכתב על הפסוק בפרשת ראה, "שבעת ימים תחוג", שהחייב שמחה בחג הינו ע"י ריקודים ומחולות, עיי"ש.

וכבר ביארו, שהמילה חג הוא מלשון עיגול שהוא ריקוד. נודנו איך מותר לרקוד בשאר החגים והרגלים, הרי ביו"ט אסור לרקוד, עכ"פ חזינן דמה שהתירו משום כבוד התורה, כמש"כ המשנה ברורה (בסימן תרס"ט) דהתירו לרקוד בשמחת תורה מפני כבוד התורה. הגם דהנאמר הוא רק בחג הסוכות, וא"כ יש לרקוד רק עם כוונת שמחת יו"ט, דבלא"ה יהא אסור כסתם ריקוד שאסור בשבתות וימים טובים, ויש לעיין בדבר].

עכ"פ היוצא מהאמור, דהמגדיר את חג הסוכות הוא החייב שמחה וריקוד, שלומדים את זאת מהלשון "חג", ומבואר היטב דבכל החגים שנאמרו שם בפרשה, לא נאמרו בהם החייבים והדינים הנוגעים לאותו החג, כי הרי בפסח יש דינים אחרים ג"כ, כגון איסור חמץ ועוד, ולא אמרה זאת התורה בפרשה זו, ובסוכות ג"כ יש את דיני ארבעת המינים וכו', ולא נאמרו שם. אלא כשבאה התורה לומר את קרבנות החג, אומרים לכל חג רק את מהותו והגדרתו, וממילא פסח מהות החג הינו חג המצות, ראש השנה מהות היום הוא יום תרועה, וכן מהות יום הכיפורים הוא יום עינוי, וממילא מהות חג הסוכות הוא חג, והיינו כדפרישית ימי שמחה וריקוד, ושאר דיני החג נאמרו במקומם.

ולפ"ז נראה לומר ולבאר את הנאמר בפרשת אמור, לכל החגים בלשון חג רק על היום הראשון, ושלא כן בסוכות נאמר חג לכל הימים, ומהטעם שנתבאר, כיון שמהות הסוכות הוא חג כמבואר, ואילו לכל היו"ט הלשון חג הוא היו"ט שבהם ולא כל הימים.

חיים בלא שמחה כמיתה נחשבים

הרה"ק ר' אהרן הגדול מקרלין זצ"ל זי"ע היה נוהג לספר בשמחת בית השואבה שערך בבית מדרשו את הסיפור דלהלן, בעיירה אחת לא רחוק מקרלין דרו שני אנשים, האחד עשיר גדול שלא חסר לו דבר מלבד שמחה, כולו היה נתון במרירות וכעס, ואכול קנאה, כך התנהג בביתו חמור סבר וכו', וכו', והשני היה עני מרוד אולם מלא שמחה, בביתו היה תמיד מלא בשירים ותשבחות צחוק ושמחה נשמעו בבית זה בכל עבר. את עיקר ההבדל ראו בסעודות שבת ויו"ט, העשיר היה אוכל את סעודות השבת במהירות צועק וכועס ומלא טענות, ושכנו העני היה שר ושמח השלוה והרוגע מתוך שמחה היו בבית כל הזמן.

בכל ימות השנה הצליח העשיר איכשהו להעביר את קנאתו מעני השמח שהיה שכנו, אולם כשהגיע חג הסוכות וכולם שמעו את כולם כשהיו בסוכותיהם בחוץ, לא היה יכול לעמוד העשיר העצוב והמריר, בשמחתו זמירות וצהלת בני הבית של שכנו העני שבקעה עד לב השמים, כל כך היה ניכר ההבדל ביניהם. חשב העשיר רע הלב, מה לעשות בכדי שלא יעבור בשנה הקרובה את סיוט של חג הסוכות פעם נוספת, בקנאה ושברון לב שאין כמותו.

גמלה בליבו החלטה, העני שכנו לא היה ביכולתו מחמת דלותו להשיג דפנות לסוכה, ולכן בכל שנה היו אנשי המקום נותנים לו בהלואה זה דופן וזה קורה, וכך בנה את סוכתו. ומכיון שאנשי המקום היו מתפרנסים מעשיר זה לכן היו נשמעים לו, כדברי הפתגם בעל המעה הוא בעל הדעה. ובשנה זו הורה

העשיר התקיף בצורה נחרצת, ובתוספת איום למי שימרה את פיו, שלא לעזור לעני שכנו לבנות את סוכתו, וכך היה שלא היה לעני קרשים וקורות לבנות השנה את סוכתו.

העני לא ידע מה לעשות, התפלל לבוראו ולפתע הבזיק במוחו רעיון, ותיכף למחשבה עשייה, רץ לבית הקברות ונטל את הקרשים שהיו ארונות למתים שנקברו שם, ומזה בנה באותה שנה את סוכתו. וקישוטי הסוכה היו הכיתוב שהיה על הקרשים פ.ג, או ת.ג.צ.ב.ה. וכיוצ"ב. ואותה שנה השמחה בביתו של העני היתה בכפלים על שזכו בלא עזרת השכנים לקיים את מצות הסוכה. שרו ורקדו והשמחה הרקיע שחקים. העשיר שיצא לסוכתו והשנה העלה חיוך קל על שפתיו בחושבו על מפלת שכנו העני קפא מיד בשומעו את השירה והשמחה מסוכת שכנו, והשמחה היתירה הפעם היתה כמדקרות חרב בליבו, לא יכול היה העשיר לשלוט בעצמו, רץ ופרץ לסוכתו של שכנו בחמת זעם, וצעק כאחוז טרופ, מי נתן לך את הקרשים אמור לי מיד.

ענה לו העני ברוגע כשמציע לו כסא לשבת, וכשחיוך גדול בפניו וסיפר לו מהיכן נטל את הקרשים, ואף הראה לו את הקישוטים מארונות הקבורה על דפנות סוכתו. המשיך ואמר העני לעשיר, כשהייתי בבית הקברות לפתע פגשתי במלאך המות ושאלתיו להיכן הוא ממהר, ענה לי, כי קיבל רשות ליטול נשמה אחת מהמקום, והחליט לקחת את נשמתך, שאתה האיש העשיר של המקום. אמרתי לו שלא יעשה זאת, חבל על הזמן הלא אתה כבר מת ההולך בין הבריות, הנך כעוס מקנא ומלא מרירות, וכמת כמה וכמה פעמים בכל יום הנך מת מחדש, יותר טוב לו לקחת נשמה אחרת.

דבריו של העני נכנסו בליבו של העשיר כחיצים בלב, וכמלח שבזקו על פצעים פתוחים ומדממים. פרץ העשיר בבכי קורע לב וצעק מנהמת ליבו, מה אני יכול לעשות בכדי להיות שמח, הלא אלה הם תכונותי שנולדתי בהם, וכך אני כל ימי, איך אוכל להשתנות מה לעשות. אמר לו העני ברוגע, אני מציע לך שתבוא עמי לרבי שיעוץ לו עצה מה לעשות. וכך עשו, נסעו לרבי נכנסו לחדרו וסיפרו לו את מטרת בואם. אמר להם הרבי, נאמר בתורה "ושמחת בחגך והייתה אך שמח", וביאר בדרך חסידית, צריך לשמוח כנאמר "ושמחת בחגך", אולם מה יעשה מי שתמיד צועק "אך", אומרים לו "שמח", דהיינו תכריח את עצמך לשמוח עד שתדחוק את העצבות ע"י השמחה עד שתצא ממך העצבות ותשאר בשמחה בכל השנה.

וידוע מה שאמר הרבי הקודם מויזניץ זצ"ל, בכל עונה לוקחים את הפירות העונתיים ומשמרים אותם בקופסאות שימורים שיהא לכל השנה. כך ברוחניות נוטלים את השמחה בעונת חג הסוכות ומשמרים אותם שיהא לנו לכל השנה. ואמר זאת על ליל הסדר הנקרא ליל שמורים ששומרים ממנו אמונה לכל השנה כולה.

שמחת התורה

מעשה שהובא, בסביבתו של הגרע"א היה גוי חריף ובעל כשרון גדול, שהיה מסתובב באזור הישיבה וקלט הרבה תורה. בני המקום לא הכירוהו שהוא איננו יהודי, כיון שלא היה ניכר בחזותו החיצונית שום היכר על גיותו, והיה נראה בדיוק כמו יהודי המקום.

ויהי היום בתוך כדי שיעור הקשה הגרע"א קושיא עצומה, שאף אחד לא היה יכול לענות עליה תשובה, שמע הגוי את שאלתו וענה תשובה מצוינת על אתר. הכל השתוממו על גאונותו של העונה, שמע הגרע"א את תשובתו, הרים את עיניו הקדושות והסתכל עליו ואמר לסובבים להוציאו מהמקום מיד,

הסביר את דבריו לתדהמתם של הנוכחים כי העונה הינו גוי. שאלוהו מנין הוא יודע זאת. ענה הגרע"א, כיון שראה שענה תשובה כל כך מיוחדת ולא ראה אצלו אפילו קורטוב של שמחה, הרי שאיננו יהודי כי רק גוי איננו שמח ב'פקודי ה' הישרים המשמחים לב'.

בשמחה אותיות מחשבה

יש שמחה ויש הוללות, ומהיכן יודעים להבדיל ביניהם? שמחה אמיתית נובעת מתוך מחשבה והתבוננות, משא"כ הוללות היא התפרצות שחוק ללא מחשבה אכן בשמחה אותיות מחשבה (תקו"ז תיקון כ"ב).

תשובת הרבי מאמשינוב

התקשר הרבי אדמו"ר מאמשינוב שליט"א למחותנו הדר בארה"ב, והזמין אותו לחתונה שמחתן את אחד מילדיו בארץ ישראל. אמר לו מחותנו, כי יהיה לו קשה להגיע מחמת המרחק בין ארה"ב לארץ ישראל, הטירחה וההוצאה הכספית, וכמו כן איננו חש בטוב. אולם סיים שישמח עמו מרחוק. אמר לו הרבי שליט"א, כי עד כדי כך לא ביקש ממנו. בשלמא לבוא עוד יכול הוא, אולם לשמוח עמו זוהי בקשה מידי גדולה...

העולם שמח

יהודי ירושלמי שכל כולו היה בשמחה וצהלה אמר בדרך צחות כשנשאל, שמחה זו מה זו עושה. ענה, הרי נאמר "ישמחו השמים ותגל הארץ" (תהילים צ"ו י"א), הרי שלמעלה ולמטה השמים והארץ הכל שמחים, מה לי ללכת ביניהם כאבל בין חתנים ולכן אני תמיד שמח.

שמחתו של החפץ חיים

נכדו של ה"חפץ חיים" זצ"ל, הרב ר' צבי זקס זצ"ל היה מספר, כי לעת זקנתו של הסבא היה פחות מסתתר כשהיה עורך חשבון נפשו בעת התבודדותו. פעם שמע שה"חפץ חיים" היה דן עם עצמו: 'אמנם קיימת מצוות, אולם היכן הייתה שמחתך על קיום זה? מדוע לא ניכר עליך שהנך המאושר באדם על שזכית לקיים מצוות הבורא?' ולאחר מכן התעורר ה'חפץ חיים' באומרו: 'אולם עדיין חי אתה, ויש באפשרותך לתקן זאת...'.

השכינה שורה מתוך שמחה

כתב ה'שפע חיים' מצאנז זצ"ל: זהו החידוש הגדול שהכניס ה'בעל שם טוב' בעבודת ה'. כי בדור שלו היו רובם מתעסקים בתיאור עונש הגיהנם וצער גלגול נשמות, והרבנים והדרשנים היו מאריכים בתוכחות מוסר חודרי כליות ולב, וכל מטרת השיחה הייתה להכניס פחד ויראת ה' בהמון העם. וה'בעל שם טוב' נתן דגש אחר לגמרי: עבודת ה' מתוך שמחה! כפי שאמרו (שבת ל:), שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא אך ורק מתוך שמחה של מצוה. אמנם העצבות איננה עבירה, אבל היא גרועה מעבירה! שכן היא שער להיכנס להיכלי הטומאה כשהאדם עצוב ודכאוני. אולם על מעלת השמחה כתב ה'אורחות צדיקים' (שער השמחה): הצדיקים שמחים בליבם לעשות את רצון ה', ושכר על

מצוה בשמחה הוא פי אלף מקיום מצוה שלא מתוך שמחה. ואז יצליח בכל דרכיו וימלא בברכות ה', משום שהתמלא באהבת ה' (תורת חסד).

ציווי השמחה

החידושי הרי"ם בשם הרב ר' בונם מפשיסחא זצ"ל (בשם הרבי ר' משה לייב זצ"ל): הטעם שלא ציווה התורה על מצוות השמחה, כי על כך שלא עבדו בשמחה - אין להעניש כל העונשים הנזכרים, אך הפירוש הוא שכל זה שקלקלו כ"כ, בא להם על ידי זה שלא עבדו בשמחה. שאם היו המצוות ועבודת השי"ת חביבים על האדם כראוי יותר מכל דברי החולין שבעולם, אז אי אפשר שיבוא לידו שום חטא (רשימות ה'שפת אמת' זצ"ל, הובא בלקוטי הרי"ם). ו"רבינו בחיי" מפרש: השמחה במעשה המצוה היא מצוה בפני עצמה, ומקבל שכר על זאת, מלבד השכר שמקבל על עצם עשיית המצוה, ועל כן יעניש למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשה בשמחה. וב'דברי יואל' (פ' לך לך ר"ז) נתקשה במצוה זו, שעונש שמענו אבל אזהרה לא שמענו, שלא מצינו שום ציווי ואזהרה בתורה על השמחה שהיא שלימות כל המצוות. וכתב לבאר, שמצות השמחה היא מצוה שקשה מאד להשיגה, וע"כ אילו היינו מצווים על כך - לא היה ביכולת האדם להגיע לזה, כי ביותר מתגבר היצה"ר על מצוה שמצווים עליה, דגדול המצווה ועושה משאינו מצווה, ע"כ לא הזהירה התורה במצות השמחה.

ושמחת בחגך והיית אך שמח

ג' שלבים בחיי האדם: הקשה ה"שפתי כהן": בחג הסוכות נזכרת מצות שמחת החג בתורה פעמיים, ובחג השבועות פעם אחת, ואילו בפסח לא נזכרת כלל. מדוע? וביאר על דרך הרמז, הנה חיי האדם נחלקים לשלושה חלקים: 20 שנה הראשונים הם 'שנות עליה', שהאדם עולה מדרגה אחר מדרגה - ממקרא למשנה, ממשנה ללמוד ולעשות מצוות ולישא אשה, ועל פי רוב אין בהם שמחה, כי עסוק הוא במלחמת היצר, ודמו רותח, ובכל יום ויום יצרו מתגבר עליו ומבקש להמיתו, ובשנים הללו הפה שח, ובאים עמו בשיחה נאה, זהו רמז לחג הפסח.

20 שנה האמצעיים נקראים 'ימי העמידה', שעומד האדם מרתיחת היצר, ועסוק הוא במזון האשה והבנים, יש לו שמחה שרואה עצמו עם אשה ובנים, אבל אין לו פנאי לקנות שלימות, לפי שטרוד הוא. לזה רמז חג השבועות (בתורה כתוב 'שבועת', כתיב חסר) כלומר - שבו עת, כלומר שבאותה תקופה הוא עומד על עתו ולא מתקדם.

20 שנה אחרונות נקראים 'שני ירידה', כלומר שהאדם יורד מכמות הגוף, אך עולה במעלות הנפש, ונח הדם מרתיחתו, והאירו עיני שכלו, וראה אור, ומתחיל למאוס ברע ולבחור בטוב ולעסוק בייחודו ית', ואז באותן שנים שמחתו כפולה ומכופלת, שבורח מתענוגות העוה"ז, וגם עולה במעלות רוחניות. ולזה רמז חג הסוכות שיושב בסוכה במקום ארעי, ומואס בעוה"ז, ומשתוקק לחסות תחת כנפיו בשמחה. ולכן נכתבה השמחה בסוכות פעמיים.

ובענין דברי הש"ך על ג' חלקי חיי האדם, מסופר סיפור נפלא, שלושה אנשים הגיעו לניו יורק כדי לעבוד ולהביא טרף לביתם. חפשו השלושה מקום מגורים ליד מקום עבודתם, ומצאו דירה קטנה בקומה ה-60 של בניין מגורים גדול. נחמה מועטת הייתה להם: מעלית שדאגה להעלותם בכל ערב בשובם

מעבודתם לקומה ה-60, ולכן הסכימו לשכור דירה זו. והנה, לילה אחד, לאחר שבוע עמוס ומייגע, חזרו השלושה לביתם בשעת ערב מאוחרת. גופם שיווע למעט מנוחה, וכמהו לחלץ את עצמותיהם העייפות, אך משקרבו אל המעלית חשכו עיניהם: פתק קטן הכריז כי המעלית מושבתת עקב תקלה טכנית... הביטו האחד בפני רעהו בצער רב, לעלות ברגל 60 קומות - אין זה דבר פשוט כלל וכלל! בפרט לאחר יום עבודה מפרך... ישבו השלושה וטיכסו עצה: בעשרים הקומות הראשונות יספר אחד מהם בדיחות וסיפורים משעשעים, שיסיחו את דעתם מהמאמץ הגופני הקשה. ב 20 הקומות האמצעיות ישורר אחד מהם שירים ופיוטים הנעימים לאוזן, ב 20 האחרונות יספר השלישי דברים עצובים שקרו בעולם, וכך מתוך היגון יישכח קושי העלייה. ואכן כך היה. ב 20 קומות הראשונות צחקו וצחקו עד שלא הרגישו בקושי העלייה. ב 20 קומות האמצעיות נהנו מפיוטי של חברים נעים הזמירות, וב 20 הקומות האחרונות נאנחו אנחות שוברות לב כשדמעות בעיניהם מהסיפורים העצובים ששמעו, וכך לא הרגישו כלל את קושי העלייה. והנה, בהגיעם לקראת הסוף ממש, בקומה ה-59, הזדקף לפתע בעל הסיפורים העצובים ואמר: אין לי יותר סיפורים עצובים! לחצו עליו חבריו שינסה להיזכר באיזה סיפור עצוב. חשב הלה ולבסוף אמר: הנה מצאתי דבר יותר עצוב מכל הסיפורים שאמרתי עד כה. מהו? - שאלו חבריו בדריכות - '... את מפתחות הדירה שכחתי למטה, ועלינו לרדת ולעלות שוב.

והנמשל - חיי האדם משולים לאותן קומות. ב 20 קומות הראשונות - עשרים שנות חייו הראשונות של האדם - הוא צוחק, עליז ומחייך. 20 הקומות האמצעיות - אלו 20 השנים הבאות, בהן שר האדם ושמח באשתו ובילדיו. 20 הקומות האחרונות משולות לשנות חיי האדם האחרונות, בהן מזקין וגופו חלש, אנחות נשמעות מפיו ודמעות יורדות מעיניו. אך מה טוב ומה נעים אם גמר את חייו בטוב, עולה למעלה ומכניסים אותו לגן עדן לצור מחצבתו! אולם אוי לו לאדם שיסיים את שנות חייו מבלי לתקן מעשיו, אך משיגיע לבי"ד של מעלה - יגלה כי אין ברשותו את המפתח לגן עדן, ויאמרו לו: עליך שוב לרדת לעולם הזה ולהתחיל הכל מהתחלה! (אוצרות התורה).

הזורעים בדמעה – בא יבוא ברינה

על הנאמר "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו" ביארו, כי הזורע בדמעה יקבל רק את מה שזרע ברינה יקצורו. אולם אם "בא יבוא ברינה", אזי "נושא אלומותיו" יקבל את כל האלומות.

בברכת חג שמח